

uar [c. 1500, FcAlegre; DTo.]; general des d'abans del S. XIX: «poc se veyà 'l corral, mes en Perot, l'endevinava», Pons i Mass. (*Trascant*, 16).

Deví ant. 'endevidador de presagis, etc.' [S. XIII, A. de Vilanova, *AlcM*; StVicentF, *Quar.*, p. 43],⁴ o *devina* [Ex. e *Mir*, II, 253], més tard *adeví*, *-ina*: «les damnades / són inclinades / --- / ser fetilleres / e sortillers, / conjuradores, / invocadores / e *adivines*», J. Roig [*Spill*, 9781].⁵ En els segles baixos no s'usà gaire cap forma limitant-se l'ús castís a *endevidador*, *endevidaire*, i encara es feia així en el S. XIX i començament del XX; cap a 1925-30 es reprengué l'ús en la forma *endeví* (que ja havia usat un cop en el XV el «traductor» de Dante, Andreu Febrer i registren diccs. des de Belv.); *endevidador* abans *devi-*¹⁵ *nador* [Llull].

Endevinació [1647, *Dicc. Torra*]; *devinació* i *divinació* tots dos des del *Somni* de Bernat Metge, en què Tirèsias es vanta que «Júpiter donà'm esperit de *divinació*» (III). *Endevinalla* [1803, Belv.; «lo pare tot just naxia y, com diu l'endevinalla del foc, son fill ja saltava pels terrats», Noller, *Croquis*, 111]; abans s'havia dit *devinalla*, ja en Llull («no sabem per què som sans o malautes, enans hi anam per *devinales*», var. *devinalles*, *Contempl.*, 20.14);⁶ *devinola*, mot català i encara més oc. ant. *devinolas* 'cançons que es cantaven pel primer de maig', segons MilàF; la 357 del *Romllo*. («A l'Albí tenen un maig ---») sembla ser-ne una (segons diu Milà, n. 59, de la seva 1.ª ed., 1853) i té caràcter d'enigma amb al·lusions calendàries (en la mostra catalana no surt el mot *devinola*).⁷ *Endeví*, *anar a l'* [DAG.] 'a les fosques, a les palpenes'. *Endevinable*. *Endevinaire* [Belv., 1803]. *Endevinall*.⁸ *Endevinament* [1695, Lacav.] + *Endevinatiu* o *endevidatori* (manquen en el *DFa.*, i aquell també a l'*AlcM*); *divinatiu* fou usat en el S. XV pels Masdovelles («cobbla divinativa»), però el més viable i encertat em sembla + *divinatori* que recordo usat en traduccions de la Fund. BMetge (c. 1930). *Endevineta*.

Com a apèndix indico els derivats i compostos del gr. *θεός* 'déu' (mot no emparentat genèticament amb el ll. *deus*). *Ateu* [escr. Renaix.], del gr. *ἀθεός* id.; *ateisme*, *ateista*, *ateístic*. *Apoteosi* [-osis, 1839, Lab.], d'*ἀποθεώσις* 'deificació'; *apoteòsic* [*DFa.*, 1933, 1956; *-teòtic*, Costa i Llobera].

CPT.: *Politeisme* [Lab. 1839] i creat més tard, per contrast amb aquest, *monoteisme*; *politeista*, *monoteista*. *Teobroma*, format amb *βρῶμα* 'aliment'; *teobromina*. *Teocràtic* i *teocràcia* [Lab. 1839]. *Teodicca*, creat per Leibniz amb el gr. *δίκη* 'justícia'. *Teogonia* [Lab. 1839]. *Teologia* [Llull], del ll. tardà *theologia*, gr. *θεολογία*; *teòleg* [Llull], tant en la variant *teòlech* com *teòlog*, que és la usada per BMetge; però aquella s'imposa des de la fi de l'Edat Mitjana: assegurada per la rima en el mallorquí Gaspar de Verí, a. 1502],⁹ gr. *θεολόγος*; *teològic* ('teòleg', JRoig, *Spill*, 10752 rimant amb *lògic*), mentre que abans es troba *teològic* (Llull, Eiximenis); *teologitzar*. *Teomania*. *Teomàquia*. *Teomòric*. *Teosofia* [1868, *SLitCosta*]; *teòsof*; *teosofista*; *teosòfic* *Teürg*, gr. *θεουργός* (cpt. amb

ἐργον 'obra'); *teürgia*; *teürgic*. *Panteisme* [1908, Coromines, *La Vida Austera*], pres de l'angl. *pantheism*, cpt. amb *πᾶν* 'tot'; *panteista* [Coromines, id.],¹⁰ + *panenteisme*; + *panenteista*: del gr. *πᾶν ἐν θεῷ* 'el tot (de la Natura) forma part (del cos de) Déu'.

CPT.: *Adéu* [primera meitat S. XV, *AlcM*; «a les terres que foren germanes, crida *adéu!*», Verdaguier, *Atl.*, 48]. *Adéu-siau* [c. 1400, *Lo Fill del Senescal d'Egipte*: «dix: —A Déu siats, que vag-me'n», *NCL* XLVIII, 158], igual que *adéu* començà essent una expressió que encomanava la persona que hom deixava, a la guàrdia de Déu, formulant el desig que no s'apartés de Déu (i en conseqüència no caigués en mans del dimoni), idea expressada en castellà dient *vaya usted con Dios*, i que en castellà antic apareix també en una forma un poc més semblant a la catalana («vayades a Dios», Poema d'Alfonso XI, mj. S. XIV, v. 1114).

La nostra fórmula és una de ben semblant a la usada en llengua d'oc, i documentada allí des del S. XIII: «tant vos aurà cortés solàs; / e non-per-quan, a Dieu siàs, / car ben vueil quez ab lui parlés», *Flamenca*, v. 7348; avui segueix essent allí d'ús general *a-Dieu-siàs* (*TdF* amb moltes variants dialectals, d'igual aplicació que en català): «*adieu*, en s'adressant a plusieurs personnes ou à quelqu'un qu'on ne tutoie pas»; a França això era tan generalment conegut com a típic i exclusiu dels parlars d'oc, que els escriptors francesos d'oil se'n servien en to pintoresc i irònic com de frase típica i a manera d'expressió característica de la gent d'oc, per caricaturitzar-la (*adieu siàs* en el *Gargantua*, cap. 33, i en el *Mystère de Saint Denis*, S. XV).¹¹

Amb la mateixa aplicació, i en una forma encara més inequívocament occitana: *adiou syas*. Les formes dels dialectes fronterers amb la nostra llengua són *adissiat* llengd., i *adiàsats* gascona que s'estén des de la V. d'Aran fins a la Gironda (Moureau, *Pat. de la Teste*); bearn. *adiou siats*. El català ha mantingut la forma *adéu-siau* de manera constant com veiem en els clàssics cabdals: «no partir-se de tan virtuosa senyora sens dir-li *adéu siau*», en JoMartorell (cap. 279); «*adéu-siau* turons, per sempre *adéu-siau*, / oh serres desiguals, que allí en la pàtria mia / ---», Aribau; «jo dic plorant per boscos i riberes, *adéu-siau!*», Verdaguier; substantivat per 'comiat': «l'*adéu-siau* de tots y a tots, com si marxàs a Cuba: en lo replà de l'escala, abocadas a la barana ---», EmVilanova, *Plorant y Rient*, 6. Més tardana i només dialectal del S. i O. és una variant on *a-* apareix reemplaçat per *amb* (asimilat *an-*) i *déu* > *do*, en particular en les terres de l'Ebre: tort. *andossiau*: «*andossiau* ermiteta, / diria qu'ets nou Tabor / ---», Vergés Paulí, *Espurnes* v, 176; Aràbia, *MiscFolklorica*, p. 175; Moreira, *Folkl. Tortosí*.

En aquelles terres, d'altra banda, podem dir que això es conjuga, canviant-hi *-siau* per *sie* o *siguen* quan és gent que hom vol tractar en forma respectuosa o distant, adreçant-s'hi amb el *vostè* (o sigui que allí reemplaça el *passi-bo-bé* o *passin-bo-bé* del dialecte